

Investigating the consequences of the construction of the Turkish border wall on the activities of the border residents of the Islamic Republic of Iran

Omid Jafarizadeh¹, Farhad Hamzeh² ✉

1. , Department of Command and Control, Air Defense University, Tehran, Iran

Email: o.jafarizadeh@khadu.ac.ir

2. (Corresponding Author) Department of Political Geography, Central Tehran Azad University, Tehran, Iran

Email: F.hamzeh@iauctb.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

7 June 2023

Received in revised form:

27 August 2023

Accepted:

11 September 2023

Keywords:

Border,
Türkiye,
Border Wall,
Border Residents.

ABSTRACT

Borders produce many diverse opportunities and threats, and recognizing opportunities and reducing threats based on national interests and security in border areas is the way to achieve sustainable development and create a bridge between the core of the country and the border areas in order to create coherence and balance in the activities of border residents. The history of building a wall on the borders of countries is a historical and old issue. However, this is a new issue for Iran and its neighbors and has not existed for long. The Turkish government states that the main reason for building a wall on the common border with Iran is to prevent the infiltration and movement of armed Kurdish militias into Turkish territory. However, this goal is not the only goal of this Turkish-Western propaganda project. This research aims to investigate the consequences of the construction of the Turkish border wall on the activities of the border residents of the Islamic Republic of Iran by studying the documents and in-depth interviews with experts through a scientific method. The researcher has designed a questionnaire in various meetings with expert professors and provided it to experts related to the position to answer. The type of research is applied, and its method is descriptive-analytical with a mixed approach. The research confirms that the Turkish border wall negatively impacts border dwellers' economic, environmental, social, and political indicators while positively affecting their security index.

Cite this article: Jafarizadeh, O., & Hamzeh, F. (2024). Investigating the consequences of the construction of the Turkish border wall on the activities of the border residents of the Islamic Republic of Iran. *Human Geography Research Quarterly*, 56 (3), 247-262.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2023.360377.1008605>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

As a spatial-geographical phenomenon, the border is one of the important geopolitical factors in the political management of space in any country in the direction of development, stable security, and power generation. Optimal and intelligent management of border areas is directly related to economic and social development as well as sustainable security. Modern governments needed clear boundaries for their sphere of authority in a land. Borders are producers of multiple opportunities and threats, and recognizing opportunities and reducing threats based on national interests and security in border areas is the way to achieve sustainable development and create a bridge between the core of the country and border areas in order to create coherence and balance in development.

Meanwhile, the borders of the Southwest Asia region in general and the borders of Iran as a regional power with a sensitive geopolitical position, in particular, are more sensitive due to the role of the colonial powers in drawing the political geography of the region regardless of the ethno-cultural and historical perspectives. The sense of divergence in border areas is strongly affected by the presence of complex and nested borders in mental and objective dimensions. In the meantime, Iran's geography in Southwest Asia has an important strategic and geopolitical position in regional and global geopolitical equations. As mentioned above, recognizing opportunities and reducing threats based on national interests and security in border areas is the way to achieve sustainable development and create a bridge between the core of the country and border areas in order to create coherence and balance in the activities of border residents in the development of these regions.

Methodology

The researcher designed the questionnaire in various meetings with expert professors and provided it to experts related to the subject to answer. The type of research is

applied, and its method is descriptive-analytical with a mixed approach.

Results and discussion

The construction of a border wall is always done with the more or less tacit approval or consent of the public opinion of the building country. It has rarely happened that the people of the country building the wall have resolutely and seriously opposed the construction of the wall and prohibited the government from doing so. Perhaps this passivity or refraining from action is due to the propaganda that the government made to justify its action or that the construction of the wall has really guaranteed the security of the country and the interests of its residents. The government of the Islamic Republic of Iran, with a positive approach, believes that the construction of the Turkish wall on the border between the two countries is, to some extent, providing security, preventing illegal traffic, and controlling the smuggling of fuel, goods, and drugs in the region and the country. However, with a deeper look, we will see other problems such as a sharp decrease in economic prosperity, border dwellers' income, poverty, and socio-economic deprivation, the decline in agriculture and lack of water resources, environmental change, and destruction, expansion of rural migration to cities, increase in unemployment and theft in the region. which lead to dissatisfaction of border villagers.

Conclusion

The results of this research confirm the fact that the construction of the border blocking wall in Turkey has had a negative impact on the activities of border dwellers in economic, environmental, social and political indicators. And it has a positive effect on the security index related to their activities. Also, according to the experts' statements in this research, one of Turkey's goals for building a border wall is to convince European countries to join the European Union. And in order to achieve this goal, preventing the illegal passage of nationals of different countries through the territory of Iran, fighting and suppressing terrorists brings this country closer to its

j

goal. In this situation, where Turkey is trying to satisfy the European countries and even America, maintaining relations with Turkey and strengthening relations are among the most important options for Iran, because the most important bridge between Iran and European countries is Turkey. If Iran opposes the construction of the wall, this will help media attacks that Iran cooperates with opposition groups and terrorists, and will ultimately lead to Iran phobia.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

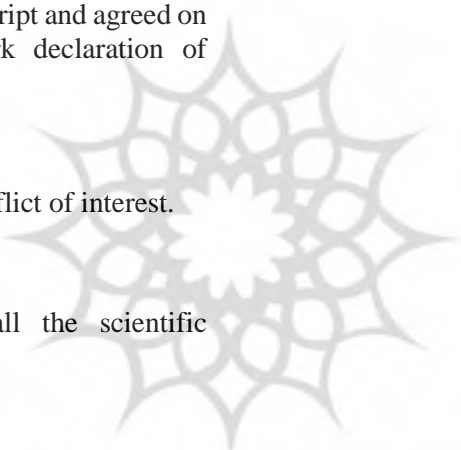
Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

بررسی پیامدهای احداث دیوار مرزی ترکیه بر فعالیت‌های مرزنشینان جمهوری اسلامی ایران

امید جعفری زاده^۱، فرهاد حمزه^۲ ✉

۱- گروه فرماندهی و کنترل، دانشکده فرماندهی و کنترل، دانشگاه پدافند هوایی، تهران، ایران. رایانامه: o.jafarizadeh@khadu.ac.ir

۲- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

رایانامه: F.hamzeh@iauctb.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

مرزها تولیدکننده فرصت‌ها و تهدیدهای متعدّد و متنوعی هستند و شناخت فرصت‌ها و کاهش تهدیدها مبتنی بر منافع و امنیت ملی در نواحی مرزی راه رسیدن به توسعه پایدار و ایجاد پل ارتباطی بین هسته کشور و نواحی مرزی در راستای ایجاد انسجام و توازن در فعالیت‌های مرزنشینان در توسعه در این مناطق است. سابقه ساخت دیوار در مرز کشورها یک موضوع تاریخی و قدیمی است ولی این قضیه برای کشور جمهوری اسلامی ایران و نیز کشورهای همسایه پدیده‌ای جدید است و عمر چندانی ندارد؛ دولت ترکیه دلیل اصلی دیوارکشی در مرز مشترک با ایران، را جلوگیری از نفوذ و رفت آمد شبه‌نظامیان مسلح کرد را به داخل خاک ترکیه عنوان می‌کند؛ اما این هدف تنها هدف انجام این پروژه تبلیغاتی ترکی- غربی نیست. این تحقیق درصدد است با مطالعه بروی اسناد، مدارک و مصاحبه عمیق با خبرگان به بررسی پیامدهای احداث دیوار مرزی ترکیه بر فعالیت‌های مرزنشینان جمهوری اسلامی ایران از طریق روش علمی بپردازد. پژوهش‌گر، در نشست‌های مختلفی با اساتید متخصص به طراحی پرسشنامه پرداخته و برای پاسخ‌گویی در اختیار خبرگان مرتبط با موضع قرار داده است. نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی تحلیلی با رویکرد آمیخته انتخاب شده است. نتایج این تحقیق مؤید این واقعیت است که ساخت دیوار انسداد مرزی ترکیه بر فعالیت‌های مرزنشینان در شاخص‌های اقتصادی، محیط‌زیست، اجتماعی و سیاسی تأثیر منفی داشته و تأثیر مثبتی بر شاخص امنیتی مرتبط با فعالیت‌های آنان دارد.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۰۳/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۶/۰۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۶/۲۰

واژگان کلیدی:

مرز، ترکیه،

دیوار مرزی،

مرزنشینان.

استناد: جعفری‌زاده، امید و حمزه، فرهاد. (۱۴۰۳). بررسی پیامدهای احداث دیوار مرزی ترکیه بر فعالیت‌های مرزنشینان جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۶ (۳)، ۲۶۲-۲۴۷.

<http://doi.org/10.22059/jhgr.2023.360377.1008605>

مقدمه

مرز به‌عنوان یک پدیده فضایی - جغرافیایی یکی از عوامل ژئوپلیتیکی مهم در مدیریت سیاسی فضا در هر کشوری در راستای توسعه و امنیت پایدار و همچنین تولید قدرت محسوب می‌شود و مدیریت بهینه و هوشمند نواحی مرزی ارتباط مستقیم با توسعه اقتصادی، اجتماعی و همچنین امنیت پایدار دارد. مرزها تولیدکننده فرصت‌ها و تهدیدهای متعدد و متنوعی هستند و شناخت فرصت‌ها و کاهش تهدیدها مبتنی بر منافع ملی و امنیت ملی در نواحی مرزی راه رسیدن به توسعه پایدار و ایجاد پل ارتباطی بین هسته کشور و نواحی مرزی در راستای ایجاد انسجام و توازن در توسعه است. در این میان جغرافیای کشور ایران در منطقه جنوب غرب آسیا دارای موقعیت استراتژیکی و ژئوپلیتیکی مهمی در معادلات ژئوپلیتیکی منطقه‌ای و جهانی است (عندلیب و مطوف، ۱۳۸۸: ۶۲). مرزها معمولاً به‌طور مصنوعی و به شکل قراردادی ترسیم می‌شوند و به‌نوبه خود، به‌صورت پدیده‌های اقتصادی-اجتماعی بروز عینی می‌یابند (ایلکا و دین‌پناه، ۱۳۹۰: ۴۱). تأمین امنیت مرزها، همواره یکی از موضوعات مهم و کاربردی در جغرافیای سیاسی می‌باشد که نه‌تنها با گذشت زمان از اهمیت آن کم نشده، بلکه معیارها و مسائل جدیدی نیز به آن اضافه گردیده است. از گذشته همراه با پیشرفت زندگی بشر استفاده از راهکارهای مختلفی جهت کنترل برخی از پدیده‌ها و مشکلات مؤثر بوده ولی اثرات سوء آن نیز بر هیچ‌کس پوشیده نمانده و سبب بروز مشکلات دیگری شده است. سابقه ساخت دیوار در مرز کشورها یک موضوع تاریخی و قدیمی است ولی این قضیه برای کشور جمهوری اسلامی ایران و نیز کشورهای همسایه پدیده‌ای جدید است و عمر چندانی ندارد.

برخی بر این باورند که ساخت دیوار با ایجاد حصار، نوعی محصور نمودن خود است. به دلیل اینکه دیوار نماد زندان در یک مقیاس وسیع‌تر است. در این خصوص آلمان شرقی، کوبا، کره شمالی و مشخصاً رژیم صهیونیستی را مثال می‌زنند. تصور در این موارد این است که محیط پیرامونی خود همچون دشمن در نظر گرفته می‌شود. باید دقت داشت که محصور نمودن خویش همیشه امنیت‌آور نیست. نمونه آن استحكامات پاریس در دهه چهل قرن نوزده میلادی است که مانع از سقوط پاریس در هنگام جنگ نشد. دیوارهای مرزی ممکن است عبور از آن‌ها را سخت‌تر نموده، به تأخیر انداخته و کندتر کنند اما نمی‌توانند این عبور را واقعاً و کاملاً متوقف نمایند. این خطر وجود دارد که ساخت این‌گونه دیوارها به حقوق بشر آسیب رسانده و در گسترش و افزایش گروه‌های مافیایی سهم و نقش داشته باشند. باین‌حال، ساخت یک دیوار مرزی همیشه با موافقت یا رضایت کم‌وبیش ضمنی افکار عمومی کشور سازنده انجام می‌شود. به‌ندرت اتفاق افتاده است که مردم کشور سازنده دیوار به‌طور مصمم و جدی با ساخت دیوار مخالفت نموده و دولت را از این کار منع کرده باشند. شاید این انفعال یا خودداری از اقدام، ناشی از تبلیغاتی باشد که دولت در توجیه عمل خود نموده یا آن‌که ساخت دیوار به‌طور واقعی امنیت کشور و منافع ساکنین آن را تضمین کرده باشد (رضائی، ۱۳۹۷: ۲۱). دولت جمهوری اسلامی ایران با رویکردی مثبت اعتقاد دارد که احداث دیوار ترکیه در مرز بین دو کشور تا حدودی تأمین‌کننده امنیت و مانع تردهای غیرمجاز و کنترل قاچاق سوخت، کالا و مواد مخدر در منطقه و کشور می‌باشد؛ اما با نگاهی عمیق‌تر شاهد معضلات دیگری مانند کاهش شدید رونق اقتصادی، درآمد مرزنشینان، فقر و محرومیت اجتماعی-اقتصادی، افت کشاورزی و کمبود منابع آبی، تغییر و تخریب محیط‌زیست، گسترش مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش بیکاری و سرقت در منطقه خواهیم بود که این امر باعث نارضایتی روستاییان مرزنشین می‌گردد. از آنجاکه ساخت دیوار مرزی توسط دولت ترکیه در مرزهای شمال غربی، بازتاب قابل‌توجهی در جامعه نخبه و پژوهش‌گر ایرانی نداشته و به میزان اهمیت موضوع، به آن پرداخته نشده است و این کم‌توجهی و یا عدم تبیین موضوع به هر دلیلی باعث نبود پژوهش کافی در این زمینه گردیده است. لذا در این پژوهش، محقق در پی بررسی پیامدهای احداث دیوار مرزی ترکیه بر فعالیت‌های مرزنشینان جمهوری اسلامی ایران است.

مبانی نظری

مفهوم شناسی

مرز: دولت‌های مدرن نیازمند حدود روشنی برای حوزه اقتدارشان در یک سرزمین بودند. فعالیت‌های متنوع دولت از قبیل اجرای قوانین و فرامین، اخذ مالیات، دفاع و تجارت، نیازمند این بوده که قلمرو آن به روشنی شناخته شود. زیرا بدون خطوط مرزی شناخت جایی که حاکمیت یک کشور پایان می‌پذیرد و حاکمیت کشور همسایه آغاز می‌شود، غیرممکن می‌بود. مرزها کارکردهای امنیتی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و فرهنگی دارند و دولت‌ها در کنترل، مدیریت ارتباط و تعامل با دولت‌های همسایه و دولت‌های غیر مجاور، از آن سود می‌برند (حافظ‌نیا، ۱۳۹۲: ۳۰۰).

دیوار مرزی: دیوار، دیوار قطور و بلند، مانع (جلوگیر)، حصار، سد (حد، عایق)، سد مرزی (زنجیر راهداری) و ... برای همه این‌گونه موانع امنیتی، حمایتی، ممانعتی، جداکننده و مشابه این‌ها از لفظ ساده «دیوار» استفاده می‌شود؛ مشروط به اینکه پی‌سازی آن‌ها ثابت و از طریق بنایی و ساخت‌وساز (و نه طبیعی) ایجاد شده باشند. دیوارهای مرزی تقریباً در همه قاره‌ها وجود دارد ولی در قاره اروپا و منطقه غرب آسیا تعداد آن‌ها بیش‌تر بوده و حضور ملموس‌تری دارند. در برخی از کشورها فقط یک دیوار مرزی ساخته‌شده ولی در بعضی دیگر چند دیوار بنا گردیده است. نگرش ساخت دیوار در مرزها بعد از یازده سپتامبر به برتری سیاست داخلی بر خارجی منجر و باعث بالاتر رفتن دیوارها و توسعه دیوارسازی شده است. موفقیت کارکردی دیوارهای مرزی به بقا و دوام مؤثر آن‌ها و برآوردن اهداف موردنظر سازندگان آن‌ها بستگی دارد. نمونه‌ای از موفقیت‌آمیز بودن آن‌ها را می‌توان در قبرس و مغرب مشاهده کرد (رمضانی، ۱۳۹۷: ۴۱).

تفاوت‌های خط مرزی با دیوار مرزی: بین «خط مرزی» و «دیوار مرزی» تفاوت‌هایی وجود دارد. یک دیوار لزوماً به معنی مرز نیست و یک مرز لزوماً یک فضای بشدت بسته نیست. آن یک نقطه تماس و سطح مشترک است (کنراد و نیکول، ۲۰۰۸: ۵۷). غیر از موارد معدود یا استثنایی که دولت‌های ثالث غیر منطقه‌ای برای برخی از کشورها خطوط مرزی را معین کرده‌اند، خط مرزی اکثراً با توافق و رضایت کشورهای طرفین آن و از طریق یک معاهده یا موافقت‌نامه یا یک پروتکل مرزی تعیین، تحدید و علامت‌گذاری می‌شود. حال آنکه دیوار مرزی، عموماً به صورت یک‌جانبه و با اطلاع به کشور دیگر آن سوی مرز (و نه الزاماً با توافق طرف دیگر) ساخته می‌شود؛ بدون آن‌که به نارضایتی و عدم توافق کشور همسایه اهمیت داده شود. می‌توان خط مرزی را ناشی از حقوق و مصالحه دانست و دیوارهای مرزی را از قدرت و مخاصمه برداشت کرد. بعلاوه، خط مرزی عموماً با ملاحظه عوارض طبیعی زمین در منطقه مرزی (طبیعی) تعیین و علامت‌گذاری می‌شود اما دیوار مرزی با در نظر گرفتن ملاحظات امنیتی کشور، تجهیزات شرکت سازنده دیوار، مصالح ساختمانی مناسب و عوارض طبیعی منطقه مرزی (تقریباً مصنوعی یا با دست‌کاری در عوارض زمین در منطقه یا ترکیب این دو) بنا می‌شود. خط مرزی یک مفهوم خنثی دارد که می‌تواند بسته به وضعیت منطقه سرحدی یا موقعیت‌های کشورهای دو طرف آن، دارای بار مثبت یا منفی باشد ولی کلمه دیوار یا موانع مرزی بار منفی با خود دارد. دیوار مرزی ممکن است مانند مرز ممتد نبوده و متناسب با طبیعت منطقه مرزی منقطع و به صورت قطعه‌قطعه ساخته شود. ضعف در مرز عموماً نشان‌گر یک ضعف سیاسی و نیز حقوقی است. ساخت دیوارها حالت تدافعی در مقابل یک تهدید خارجی داشته که تهدید مفروض را منتفی یا محدود می‌سازد. این تهدید هم می‌تواند ناشی از ضعف باشد و هم می‌تواند از تخلفات و تعدیات در منطقه سرحدی نشأت بگیرد. به‌رغم دوام بعضی از دیوارهای مرزی، آن‌ها هرگز نمی‌توانند جای مرزهای رسمی و شناخته‌شده بین‌المللی را بگیرند. به دلیل اینکه از بین رفتن دیوارها که امر محالی نیست، به معنای ناپدید شدن مرزهاست که البته غیرممکن است. در نتیجه

تعیین خطوط مرزی نوعی آرامش و تنش‌زدایی در منطقه مرزی ایجاد می‌نماید، در صورتی که ساخت دیوارهای مرزی تمایل به تغییر ثبات موجود منطقه سرحدی، تنش‌زا و گاهی موجب تخاصم‌های جدید می‌شود (رضائی، ۱۳۹۷: ۶۶).

کارکردهای دیوارهای مرزی: به‌صورت کلی دیوارهای مرزی با سه هدف راهبردی، اقتصادی و اجتماعی ساخته می‌شوند. اولین دیوارهای قدیمی کارکرد نظامی داشته‌اند. هدف از ساخت آن‌ها تبدیل یک تهدید احتمالی نزدیک به یک تهدید بالقوه دور بود. خصلت اجتماعی (جدایی ساز) کارکرد اکثر دیوارهای معاصر است (مانند دیوار سابق برلین، دیوارها و موانع در فلسطین اشغالی، دیوار مکزیک و ...). هدف از ساخت بعضی از دیوارها ممانعت از ورود غیرقانونی مهاجران از آن‌سوی مرز یا محصور نمودن آن‌ها در محدوده‌ای معین است (مانند دیوارهایی که اسپانیا در شمال آفریقا ساخته یا حتی دیوار مجارستان در مرزهایش با صربستان). برخی دیگر از دیوارها به خاطر منازعات سرزمینی یا برای یک مسئله امنیتی و یا حفظ مناطق سرحدی ساخته شده‌اند. شماری از دیوارها نیز به‌منظور مبارزه با قاچاق (مواد مخدر، کالا یا حتی موجودات زنده) ساخته شده‌اند. بعضاً، ساخت دیوار در منطقه مرزی به‌عنوان یک فراخوان برای مقاومت (در مقابل یک قدرت متخاصم) تلقی می‌شود. در مواردی هدف از ساخت آن‌ها را می‌توان حمایت از منابع و حفاظت از منافع کشور دانست. در این حالت، می‌توان به نقش عوارض ورود، عوارض گمرکی، مالیات بر عبور و مرور، حق مکرر از منافع مرزی اشاره نمود که حقوق ورودی یا عبوری را به ذهن آورد. این منافع، بعضی از کشورها را به ساخت دیوار مرزی با هدف اقتصادی یا تجاری تشویق می‌کند. بعد اقتصادی این هدف می‌تواند مستقل بوده یا با بعد راهبردی دیوارسازی مرز جمع گردد. تعدادی از دیوارهای بنا شده در دهه‌های اخیر با هدف بستن یک مرز به‌منظور ایجاد و حفظ یک صلح شکننده ساخته شده‌اند. از این دست دیوارها می‌توان به دیوار بین دو کره، قبرس، صحرای غربی، کویت و عراق، ازبکستان و قرقیزستان و خط آبی بین لبنان و رژیم صهیونیستی اشاره کرد. در این زمینه، دیوارها بیانگر مخاصماتی هستند که هنوز به‌طور قطعی به حل و فصل نیانجامیده است. وجود آن‌ها نشانگر خاتمه درگیری‌های مسلحانه و درعین حال، پایان گفت‌وگوها است. این اقدام خود شیوه‌ای برای ایجاد امنیت در یک منطقه مورد منازعه است. همچنین دیوارها و موانع مرزی امروزی به‌نوعی برای زره‌پوش کردن مرزها ساخته می‌شوند تا از آن‌ها یک پدیده فوق مرزی و فراتر از معنا و مفهوم مرز طبیعی بسازند. به بیان دیگر، مرزهایی که توسط دیوارهای امروزی زره‌پوش می‌شوند، به سازه‌های غیرطبیعی‌ای تبدیل می‌شوند که ترکیبی است از بلوک‌های سیمانی مسلح، سیم‌های خاردار، دوربین‌های پیشرفته، دستگاه‌های گیرنده و فرستنده امواج، پهبادها، برجک‌های دیدبانی، مین‌های زمینی ضد نفر است. (توسلی، ۱۳۹۹: ۷۵)

به‌طور کلی، کلمه «دیوار» یک مفهوم و تصور منفی (دیوار بی‌اعتمادی) را به ذهن مخاطب می‌رساند. این مفهوم برای مردمان ساکن در دو سوی مرز که رابطه خویشاوندی، قرابت نژادی و یا وابستگی قبیله‌ای دارند، بیشتر قابل درک است. ساخت دیوارهای مرزی بدون در نظر گرفتن این‌گونه ملاحظات گاهی برای مرزنشینان غم‌انگیز است. به دلیل اینکه مراودات، دادوستد، تعاملات و منافع آن‌ها با اهالی ساکن در آن‌سوی مرز را به خطر انداخته و با مشکل مواجه کرده و در مواردی غیرممکن کرده است. با احداث این دیوارهای مرزی بسیاری از مرزنشینان را با توجه به نیاز تأمین هزینه‌های زندگی به‌سوی تغییر نوع تبادلات مرزی سوق می‌دهد. بدین‌صورت که مردم در مواجهه‌شدن با یک مانع فیزیکی به قاچاق کالایی کم‌حجم و درعین حال با سود بالای اقتصادی روی می‌آورند؛ مانند مواد مخدر، اسلحه و ... که خود باعث افزایش ناامنی در کشور می‌شود (جان‌پرور و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۳۶).

غیر از مناطق مرزی که در آن‌ها احتمال خطر نفوذ گروه‌های تروریستی، قاچاقچیان (مواد مخدر، کالا، انسان) و مهاجران غیرقانونی وجود دارد که حتی ممکن است باعث ضرر و زیان رسیدن به زندگی عادی مرزنشینان شوند، در بقیه موارد

ساکنین قدیمی این سرحدات مرزی هیچ‌گونه رضایت و دل‌خوشی از ساخت دیوار مرزی ندارند. به لحاظ روانی نیز آن‌ها عادت کرده‌اند که همیشه مرز را آزاد و رها ببینند. از نظر آن‌ها مرز آنجایی قرار دارد که شعاع دید چشمان غیرمسلح آن‌ها به پایان برسد. حتی ایجاد موانع مرزی می‌تواند در بروز و شروع مسائلی از قبیل تشدید خشونت‌ها در منطقه مرزی سهیم باشد. با این حال ادامه ساخت این موانع مرزی همچنان ادامه دارد که می‌تواند توسط منافع سیاسی دولت‌ها توجیه شود. در این صورت می‌توان گفت که دیوارکشی در مرز هم می‌تواند ناشی از خشونت منطقه مرزی و هم سبب این‌گونه خشونت‌ها باشد.. (توسلی، ۱۳۹۹: ۱۰۵)

علاوه بر موارد قبلی، ساخت دیوارهای مرزی هزینه سنگینی برای دولت‌ها دارد. هر کیلومتر از آن تقریباً یک میلیون دلار هزینه بر است. این مبلغ برای دیوارهایی که در یک منطقه مرزی صعب‌العبور (مانند مناطق کوهستانی و باتلاقی) قرار گرفته و ساخت آن‌ها خیلی دشوار است، تا حدود شش میلیون دلار افزایش می‌یابد. همچنین نه تنها ساخت این‌گونه دیوارها پرهزینه است، بلکه تعمیر و نگهداری آن‌ها نیز گران تمام می‌شود (TRT World, 2018). غیر از تهاجمات احتمالی توسط عوامل انسانی از آن سوی مرز، حوادث طبیعی نیز (باد، باران، سیلاب، رانش زمین و زلزله و ...) ممکن است باعث تخریب جزئی یا کلی آن‌ها شود که در نتیجه هزینه سنگینی را به کشور سازنده آن‌ها تحمیل می‌کند.

نکته‌ای که باید در ذهن سپرد این است که در تاریخ دیوارها در مقابل حملات نظامی مؤثر نبوده‌اند (Jones, 2016: 68). مستحکم‌ترین دیوارها نیز نمی‌توانست از حادثه ۱۱ سپتامبر جلوگیری کند. هواپیماها، موشک‌ها می‌توانند از بالای دیوار پرواز کنند، تانک‌ها می‌توانند آن‌ها را در هم بشکنند و همچنین سلاح‌های بیولوژیکی، هواپیماهای بدون سرنشین، حملات سایبری می‌توانند کاملاً دیوار را کنار بگذارند (Gavrilis, 2008: 98).

بررسی اجمالی انسداد دیوارهای مرزی در جهان

قاره اروپا: دیوار رومی لوگا؛ دیوار آنتونین در اسکاتلند؛ دیوار هادرین در انگلستان؛ دیوار آتلانتیک در فرانسه؛ دیوار مدیترانه در فرانسه (جنگ جهانی دوم)؛ پرده آهنین (بین بلوک شرق و غرب)؛ دیوار برلین (در طول جنگ سرد)؛ دیوار لندن؛ دیوار بین کرواسی و رومانی (بحران پناهندگان سوری در سال ۲۰۱۵)؛ موانع سیم‌خاردار بین اتریش و اسلوانی (اولین دیوار در داخل فضای شنگن)؛ خط سبز یا خط آتیلا در قبرس (سال ۱۹۷۴)؛ مرز مجارستان و صربستان (سال ۲۰۱۵)؛ دیوار صلح در ایرلند شمالی (بین محله‌های کاتولیک و پروتستان بلفست)؛ حصار برقی بین بلژیک و هلند؛ دیوار بین بلغارستان و ترکیه (ضد مهاجرت)؛ دیوار بین یونان و ترکیه؛ دیوار کاله در شمال فرانسه (به حساب بریتانیا)؛ مرز بین نروژ و روسیه (ضد مهاجرت)؛ دیوارها در اروپای مرکزی (خصوصاً در چک، رومانی و اسلواکی) برای جدایی شهروندان این کشورها از جامعه یا گروه کولی‌ها؛ دیوار پادو ایتالیا؛ و در آخر لیتوانی قصد دارد بین سرزمین خود در اتحادیه اروپا و مرز فعلی با روسیه در کالینگراد دیوار بکشد.

غرب آسیا: عراق و کویت؛ عراق و عربستان؛ دیوار بغداد (۵ کیلومتر)؛ امارات و عمان؛ عربستان و یمن؛ دیوارهای قدیم قسطنطنیه (استانبول)؛ ترکیه و سوریه؛ ترکیه و ایران؛ ترکیه و عراق؛ رژیم صهیونیستی و لبنان و نوار غرب رود اردن و نیز داخل اراضی اشغالی؛ رژیم صهیونیستی و مصر در صحرای سینا؛ مصر و غزه به طول ۱۴ کیلومتر؛ شرم‌الشیخ مصر به طول ۲۰ کیلومتر؛ لبنان (ساخت دیوار در اردوگاه پناهندگان برای جدایی جامعه لبنان از فلسطینی‌ها و سوری‌های آواره و پناهنده، خصوصاً اطراف کمپ عین الحلوه).

آسیا: دیوار بزرگ چین (برای مقابله با بربرهای شمال و شمال شرق-ترک، مغول و تارتار)؛ دیوار دموکراسی در پکن؛ چین و کره شمالی (۲۰۰۶)؛ چین و هنگ‌کنگ (۳۲ کیلومتر)؛ چین و ماکائو؛ کره شمالی و کره جنوبی (منطقه غیرنظامی به عرض چهار و طول ۲۴۸ کیلومتر از سال ۱۹۵۳)؛ هند و پاکستان (در منطقه کشمیر)؛ بنگلادش (تمام طول مرز)؛ هند و بirmانی؛ پاکستان و افغانستان؛ ترکمنستان و ازبکستان؛ ایران و افغانستان (۵۳ کیلومتر دیوار بتنی، ۵۷ کیلومتر خاکریز و ۱۵۵ کیلومتر کانال و سیم‌های خاردار)؛ پاکستان و ایران (بتن تقویت‌شده، خاکریز سنگی و شنی، گودال‌های عمیق و ...)؛ ازبکستان و افغانستان؛ ازبکستان و قرقیزستان؛ بروتنی و مالزی؛ تایلند و مالزی.

قاره آفریقا: دیوار بین تونس و لیبی؛ اسپانیا و مراکش؛ مراکش و صحرای غربی دیوار شنی به طول ۲۷۰۰ کیلومتر برای مقابله با نیروهای شورشی سازمان پولیساریو که متعلق به قبایل بادیه‌نشین بودند؛ بوتسوانا و زیمبابوه (مانع مرزی و برقی به طول ۵۰۰ کیلومتر)؛ الجزایر و مراکش؛ الجزایر و تونس (خط موریس)؛ سد یا زنجیر جیبوتی (برای محدودیت دسترسی مهاجران به شهر).

قاره آمریکا: در بررسی‌های رمضانی در قاره آمریکا فقط یک دیوار در مرز ایالات متحده آمریکا با مکزیک وجود دارد که آن هم به علت مخالفت کنگره (خصوصاً دموکرات‌ها) با تأمین بودجه ساخت آن و به‌رغم اصرار ترامپ به دریافت حدود پنج میلیارد دلار به‌منظور تکمیل دیوارها (حتی به قیمت تعطیلی دولت در چند هفته اول سال ۲۰۱۹)، هنوز ناتمام مانده است. بر خلاف عرف معمول در ساخت دیوارهای مرزی که می‌بایست تمام دیوار در خاک کشور سازنده واقع شده باشد، گفته می‌شود که پنج کیلومتر از این دیوار در خاک مکزیک است! کشور سازنده یعنی آمریکا از مکزیک خواسته در پرداخت هزینه‌های دیوار مرزی مشارکت کند که کشور هم‌جوار ملزم به پرداخت هزینه‌ها نیست. (توسلی، ۱۳۹۹: ۳۶)

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از حیث شیوه گردآوری اطلاعات، توصیفی-تحلیلی است. روش تجزیه و تحلیل این پژوهش در دو سطح آمار توصیفی و کاربرد تکنیک تحلیل سلسله مراتبی می‌باشد. در سطح آمار توصیفی با استفاده از شاخص‌های آماری، فراوانی، درصد، نمودار و ... به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی متخصصین و کارشناسان ارشد و صاحب‌نظران در حوزه دیوار مرزی ترکیه است، نمونه‌گیری ما از کارشناسان ارشد مرتبط با این حوزه در وزارت امور خارجه، سازمان محیط‌زیست، مرزبانی ناجا، وزارت کشور، وزارت نیرو و همچنین مسئولین منطقه‌ای انجام گرفت. قابل ذکر است که طبق برآوردهای انجام‌شده تعداد افراد متخصص در این زمینه حدود ۸۵ نفر محاسبه شد که امکان دسترسی به ۱۰ نفر از این افراد به دلایل مختلف به وجود نیامد و تعدادی از این افراد نیز به درخواست پر کردن پرسش‌نامه پاسخ منفی دادند. بعد از پایان جمع‌آوری پرسش‌نامه‌های ارائه‌شده به کارشناسان به همراه ماتریس مقایسات زوجی و مشخص نمودن میزان ارجحیت هر یک از افراد، ابتدا میزان سازگاری مقایسات تعیین گردید و بعد از اطمینان از قابل قبول بودن اولویت‌های به‌دست آمده، معدل نظرات ارائه‌شده به روش میانگین هندسی و ضرایب هر یک از ماتریس‌های مقایسات زوجی محاسبه شد. در این پژوهش، برای تعیین وزن پرسش‌نامه، بر اساس مفهوم فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)، اعداد متناظر با ارجحیت‌ها در مقایسه‌های زوجی استفاده شدند.

یافته‌ها

ویژگی‌های جغرافیایی طبیعی استان آذربایجان غربی

طول خطوط مرزی استان آذربایجان غربی با کشورهای هم‌جوار ۸۸۸ کیلومتر است که بیشترین مرز از طرف شمال و مغرب حدود ۵۱۸ کیلومتر مرز خاکی با کشور ترکیه و کم‌ترین آن از طرف شمال حدود ۱۳۱ کیلومتر مرز آبی رودخانه ارس با جمهوری خودمختار نخجوان می‌باشد؛ همچنین این استان از طرف غرب حدود ۲۳۹ کیلومتر مرز خاکی با کشور عراق دارد. لازم به ذکر است که مساحت این استان ۲,۳ درصد مساحت کل کشور و خطوط مرزی آن با کشورهای هم‌جوار حدود ۱۶ درصد خطوط مرزی خشکی کل کشور با کشورهای هم‌جوار را شامل می‌شود (سالنامه آماری، ۱۳۹۳: ۵۳). استان آذربایجان غربی با وسعتی حدود ۴۳۶۶۰ کیلومترمربع (با احتساب دریاچه ارومیه) در شمال غرب ایران به علت هم‌جواری با سه کشور ترکیه، عراق و جمهوری آذربایجان (منطقه خودمختار نخجوان)، همچنین به علت موقعیت حساس ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک به‌عنوان دروازه ورود و پل ارتباطی ایران به اروپا، در بین ۱۶ استان حاشیه‌ای ایران، پس از خوزستان بی‌شک مهم‌ترین استان مرزی ایران می‌باشد. خط مرز سیاسی این استان از دره رودخانه زاب کوچک واقع در جنوب سردشت در همسایگی کردستان عراق تا بورآلان (دیم قشلاق) در شمالی‌ترین نقطه مرزی این استان با کشور ترکیه به علت متأثر شدن از ویژگی‌های خاص جغرافیایی (طبیعی و انسانی) از قبیل کوهستانی و صعب‌العبور بودن و تحرکات قومیتی، به‌عنوان یکی از ناآرام‌ترین خطوط مرزی کشور تلقی می‌شود. معضلات متعدد اجتماعی، نظامی و سیاسی از قبیل قاچاق انسان، کالا و سوخت، مشروبات الکلی، مواد مخدر، اسلحه و مهمات، درگیری نیروهای نظامی-امنیتی با گروهک‌های ملی‌گرای کارگران کردستان (پ.ک.ک) در ترکیه، فعالیت شاخه پژاک در داخل ایران، تنش‌ها و چالش‌های قومی-مذهبی بین اقلیت‌های کرد و ترک آذری از شایع‌ترین مواردی هستند که بسترهای ناامنی در این مناطق مرزی را فراهم آورده‌اند. کردها در بخش‌های مرتفع غربی و جنوبی استان نشیمن دارند و متقابلاً ترک‌های آذری در دشت‌های پیرامون دریاچه ارومیه و بخشی نیز در دشت‌های شمال و جنوب شرقی استان سکونت دارند. ماهیت کوهستانی مرز این استان به همراه پیچیدگی خاص و نامنظم بودن ارتفاعات مرزی، شرایط لازم را برای ایجاد مخفیگاه‌ها، پناهگاه‌ها و پایگاه‌های نظامی برای شورشیان و معارضین کرد که آشنایی کامل با جغرافیای منطقه و تسلط بر نقاط استراتژیک دارند، مهیا نموده است. بدین سبب امروزه، کشف و پیدا کردن مکان و مقرهای گروهک‌ها بسیار مشکل است. قلمرو مناطق کردنشین کشورهای ایران، عراق، ترکیه و سوریه نسبت به هم کاملاً به‌صورت یکپارچه و بدون هرگونه گسست جغرافیایی قرار گرفته‌اند. مساحت این محدوده در حدود ۴۰۹۶۵۰ کیلومترمربع است که ۱۹۴۴۰۰ کیلومتر آن در ترکیه، ۱۲۴۹۵۰ کیلومتر آن در ایران، ۷۲۰۰۰ کیلومتر آن در عراق و ۱۸۳۰۰ کیلومتر آن در سوریه واقع شده است (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۲۲). بنابراین امنیت منطقه‌ای مرزهای سیاسی ایران در مناطق کردنشین آذربایجان غربی با قلمروهای کردنشین کشورهای ترکیه و عراق عجین شده است، به‌طوری‌که تحولات ایجادشده در مناطق کردنشین این کشورها به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم تبعات خود را در مناطق کردنشین این استان بروز می‌دهد. (توسلی، ۱۳۹۹: ۳۶)

در طول تاریخ معاصر ایران یکی از پارامترهای اصلی ناحیه بندی کشور، ملاحظات دفاعی-امنیتی بوده است چنان‌که در مناطقی که خطر واگرایی گروه‌های قومی-مذهبی وجود دارد، تلاش شده تا با تقسیم آن‌ها به چند ناحیه کارکردی و همچنین ادغام با سایر گروه‌های قومی-مذهبی ضمن جلوگیری از واگرایی از طریق کنترل آن‌ها، قدرت آن‌ها را تقسیم کنند، امری که به‌وضوح در مرزهای شمال غربی کشور قابل‌رؤیت است (پورموسوی و همکاران، ۱۳۸۷: ۸۸). این امر باعث افزایش رقابت درون فضایی، تنش‌های قومی-مذهبی، درگیری‌های نظامی و توسعه نامتوازن منطقه‌ای شده است.

به طوری که ترک‌های آذری بنا به شواهد تاریخی متعدد، استان آذربایجان غربی را متعلق به خود دانسته و در مقابل کردهای تدریجاً این استان را «کردستان شمالی» می‌نامند. مرزنشینان این استان بیشتر به کار کشاورزی و دامداری مشغول هستند، اما کمبود زمین‌های کشاورزی به علت کوهستانی و سنگلاخی بودن مناطق مرزی موجب رکود کشاورزی منطقه شده و با افزایش درصد بیکاری در بین جوانان کرد موجبات گسترش تمایل آن‌ها به شغل‌های کاذب مانند قاچاق شده است. البته باید اشاره نمود که در محدوده مرز آذربایجان غربی هفت گذرگاه و بازارچه مرزی مکان‌گزینی شده که از این حیث یکی از مهم‌ترین و فعال‌ترین استان‌های مرزی کشور در زمینه مبادله کالاهای مصرفی است. این بازارچه‌ها در مناطق سرو، رازی، ساری‌سو در مرز با ترکیه، صنم‌بلاغی در مرز با نخجوان و قاسم‌رش، تمرچین و ناویخان در مرز با عراق قرار دارند (چوخاچی‌زاده مقدم و امینی قشلاقی، ۲۰۹:۱۳۸۹).

مرز ایران و ترکیه

پس از جنگ جهانی اول و فروپاشی امپراطوری عثمانی، جمهوری ترکیه تشکیل شد و ایران با کشور مذکور همسایه و هم‌مرز شد. ایران از سمت شمال غربی (استان آذربایجان غربی) با ترکیه هم‌جوار بوده و حدود ۵۶۶٫۱ کیلومتر مرز مشترک سیاسی با ترکیه دارد که از این میزان ۵۲۴٫۲ کیلومتر آن را مرز خشکی و ۴۱٫۹ کیلومتر آن را مرز آبی تشکیل می‌دهد. سرتاسر مرز مشترک ایران و ترکیه کوهستانی است و در مرزبندی از عوارض طبیعی به‌طور گسترده‌ای استفاده شده است. آخرین بار در سال ۱۳۱۳، مرز دو کشور تعیین حدود گردید و نقشه‌ای به مقیاس ۱:۸۴۰۰۰ از مرز دو کشور تهیه شد. خط مرزی دو کشور در شمال از محل تلاقی رودخانه‌های قره‌سو و ارس در محلی به نام دیم قشلاق (یکی از روستاهای مرزی ایران) شروع و به دره دالامپر در جنوب ختم می‌شود. مناطق کوهستانی صعب‌العبور مرزی بین چهار استان آغری، ایگدیر، وان و حاکاری از ترکیه با استان آذربایجان غربی واقع شده است. قرار گرفتن ایران بر مسیر عبور مواد مخدر از مبدأ آن یعنی مثلث طلایی جنوب آسیا و افغانستان به مقصد اروپا، بزرگ‌ترین آسیب‌پذیری امنیت ملی ایران محسوب می‌شود. ورود انواع کالاهای ممنوعه و مشروبات الکلی و اسلحه غیرمجاز به داخل کشور و قاچاق انسان توسط باندهای بین‌المللی تبهکار به مقصد اروپا و کشورهای حاشیه خلیج فارس مخاطرات امنیت مرزی را دوچندان کرده است (نامی و اخباری، ۱۳۸۸: ۱۹۵).

بخش کمی

در این پژوهش به علت نبودن پرسشنامه استاندارد از پرسشنامه محقق ساخته با ۳۱ گویه استفاده شده است. سوالات پرسشنامه بر اساس مؤلفه‌های پژوهش در دو قسمت سوالات عمومی (۵ گویه) و تخصصی (۲۶ گویه) ارائه شده است. در سوالات عمومی اطلاعات کلی و جمعیت شناختی در رابطه با پاسخ‌دهندگان جمع‌آوری گردید. در سوالات تخصصی شاخص‌های مؤثر در فعالیت مرزنشینان در ابعاد ۵ گانه امنیتی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در طیف مقیاس فاصله‌ای ۵ گزینه‌ای لیکرت تهیه و در اختیار صاحب‌نظران قرار گرفت؛ که جمع‌بندی نتایج توصیفی به‌صورت زیر است: پاسخ‌های کارشناسان به گویه‌های شاخص سیاسی اول و دوم به ترتیب بیان شده است که ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث «کاهش دیدگاه تهدید محور به مرزها، ثبات سیاسی و تقویت روابط دو جانبه و بین‌المللی در منطقه» و «کاهش اختلافات مرزی» می‌گردد. با توجه به درصدهای (نزدیک به هم مثبت و منفی) به‌دست‌آمده از پاسخ کارشناسان به این دو سؤال، می‌توان برداشت کرد که کارشناسان توافق جمعی در مورد این دو گویه نداشته‌اند. در مورد گویه سوم از شاخص سیاسی بیان شده است که دیوار مرزی باعث کاهش حساسیت‌های قومی و حفظ یکپارچگی ملی می‌شود. نزدیک به نیمی از پاسخ‌دهندگان (۴۹٫۰۲ درصد) گزینه مخالف را برای این گویه انتخاب کرده‌اند و گزینه‌های دیگر از نظر میزان درصد

انتخاب شده به ترتیب گزینه‌های خنثی، موافقم، کاملاً مخالفم و کاملاً موافقم می‌باشد. در مورد گویه بعدی (کاهش اعتماد به حکومت مرکزی می‌شود) باید اشاره کرد که بیشترین پاسخ خنثی (۴۱,۱۸ درصد) را از بین تمام گویه‌های پرسش‌نامه از آن خود کرده است. بعد از این گزینه، بیشترین انتخاب مربوط به گزینه مخالفم (۳۵,۲۹ درصد) و موافقم (۱۹,۶۱ درصد) می‌باشد. در مورد گویه آخر این شاخص (باعث تغییر شکل توپوگرافی و تغییر مرز گردیده است) نیز، ۵۲,۹۴ درصد با این گویه موافق، ۱۷,۶۵ درصد کاملاً موافق، ۱۵,۶۹ درصد مخالف، و ۳,۹۲ درصد کاملاً مخالف بوده‌اند. ۹,۸۰ درصد نیز به گزینه خنثی رأی داده‌اند.

۴۵,۱۰ درصد کارشناسان معتقدند که ساخت دیوار مرزی باعث تفکیک گرایش‌ها و جداسازی همبستگی‌های فرهنگی، قومی و مذهبی در مرز می‌شود، ۲۵,۴۹ درصد مخالف این سخن بوده، ۲۱,۵۷ درصد گزینه خنثی را انتخاب کرده و ۷,۸۴ درصد این کاملاً با این سخن موافق‌اند. در مورد گویه «باعث هدایت افراد به فضاهای ناشناخته و افزایش مرگ‌ومیر مرزی می‌شود»، ۴۹,۰۲ درصد کارشناسان نظر مثبتی در این مورد داشته‌اند و ۳۳,۳۳ درصد با این نتیجه‌گیری مخالف هستند. بیش از نیمی از کارشناسان (۵۴,۹ درصد) باور دارند که ساخت دیوار باعث تثبیت و افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و جلوگیری از مهاجرت نمی‌شود و فقط ۹ نفر از آن‌ها (۱۷,۶۵ درصد) نظر مثبتی در این باره دارند که موافق با نتیجه پژوهش سارانی سماط و طیب‌نیا و دیگران است. نتایج نزدیکی در مورد گویه چهارم «ساخت دیوار مانعی جهت بازگشت مجدد کارگران فصلی به کشور می‌گردد» به دست آمد. اما انتخاب‌ها بیشتر به سمت موافقت با این گویه میل داشت (۲۱ رأی مثبت به ۱۷ رأی منفی). سؤال آخر این شاخص بیان می‌کند «ساخت دیوار باعث نارضایتی مرزنشینان شده است»، که ۵۸,۸۲ درصد کارشناسان گزینه موافقم را انتخاب کرده، ۱۷,۶۵ درصد گزینه کاملاً موافقم، ۱۱,۷۷ درصد گزینه خنثی، ۹,۸ درصد گزینه مخالفم و ۱,۹۶ درصد نیز کاملاً مخالفم را مناسب دانسته‌اند که هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های مشابه است [سارانی سماط، (۱۳۹۱)، (طیب‌نیا و دیگران، (۱۳۹۵)].

نسبت کارشناسانی که با گویه «ساخت دیوار مرزی باعث عدم توسعه اقتصادی مناطق مرزنشین شده و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری مرزنشینان امری الزامی است»، موافق‌اند از تعداد مخالف بیشتر به دست آمده است (۲۱ نظر مثبت به ۱۴ نظر منفی). با توجه به پاسخ کارشناسان و نتیجه پژوهش قبلی در این استان که «ایجاد کارکردهای مختلف اقتصادی در نواحی مرزی استان تأثیرگذارترین عامل در تأمین امنیت استان است» (نجف موسوی و دیگران، (۴۷:۱۳۹۵)، تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری به سرعت باید در دستور کار مسئولین قرار گیرد. در مورد سؤال دوم شاخص اقتصادی که بیان می‌کند ساخت دیوار مرزی باعث «از بین رفتن صنعت گردشگری، کاهش میزان اشتغال و درآمدزایی و در نتیجه افزایش فقر و محرومیت می‌شود»، کارشناسان نظر مخالف بیشتری برای این گویه ثبت کرده‌اند! (۲۴ نظر مخالف به ۱۴ نظر موافق) که مخالف با نتایج به دست آمده از دیگر پژوهش‌های مشابه می‌باشد [سارانی سماط، (۱۳۹۱)، (قاسمی و صفی‌پور، (۴۴:۱۳۹۲)]. اما موافق با نتایج طیب‌نیا و همکاران بر اساس نظر مسئولین است (طیب‌نیا و همکاران، (۱۱۲:۱۳۹۵). همچنین بیشتر کارشناسان (۷۰,۵۹ درصد) معتقدند که ساخت دیوار مرزی باعث کاهش دسترسی به کالاهای مورد نیاز، بازارهای بین دو کشور و تضعیف روند تجارت قانونی نمی‌شود که مخالف نتایج به دست آمده در پژوهش کارتر و پست است (کارتر و پست، ۲۰۲۰). در مورد ۲ گویه آخر شاخص اقتصادی نیز، کارشناسان (۶۴,۷۱ درصد) اعمال سیاست‌های تشویقی مانند اعطای امتیازات ویژه، کاهش عوارض خروج مرزنشینان و متعادل‌سازی تعرفه‌های تجاری برای سرمایه‌گذاری در توسعه این مناطق را الزامی و بیشتر آن‌ها (۷۰,۵۹ درصد) باور دارند که ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث جلوگیری از خروج کالاهای داخلی و افزایش رونق بازارچه‌های مرزی شده که

ضرورت اعمال تأسیس بازارچه‌های جدید مرزی و ارائه تسهیلات برای بهبود کارایی بازارچه‌های موجود در توسعه این مناطق امری الزامی است (هم‌راستا با نتایج قاسمی و صفی‌پور و طیب‌نیا و دیگران). همچنین ۱۲ نفر از کارشناسان (۲۳,۵۳ درصد) با این گویه مخالف بوده‌اند. حال به نتایج پاسخ به گویه‌های شاخص زیست‌محیطی می‌پردازیم. ۶۶,۶۷ درصد کارشناسان نظر مثبتی در مورد گویه «ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث از بین رفتن گونه‌های گیاهی منطقه می‌شود» دارند؛ این درصد برای گویه «ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث سد کردن راه مهاجرت حیوانات بخصوص جانوران در حال انقراض می‌شود» ۹۲,۱۶ درصد (هم‌نظر با نتایج انجمن مهاجرت آمریکا، ۲۰۱۹)، برای گویه «باعث فرسایش بادی و خاکی منطقه می‌گردد.» ۵۲,۹۴ درصد، برای گویه «مانع از جریان طبیعی سیلاب و کاهش حق‌آبه ایران می‌شود.» ۹۲,۱۶ درصد (در تأیید نتایج انجمن مهاجرت آمریکا، ۲۰۱۹) و برای گویه «باعث نرسیدن سیلاب‌ها به تالاب‌های موجود و در نتیجه نابودی این تالاب‌ها و اکوسیستم منطقه می‌گردد.» ۹۰,۲ درصد است (در تأیید گزارش وزارت نیرو، ۱۳۹۶). همان‌طور که مشاهده می‌شود، بیشترین درصد موافقت با گویه‌ها، مربوط به سؤالات زیست‌محیطی می‌باشد که با توجه به منفی بودن این گویه‌ها، نشان از تأثیر مخرب دیوارهای مرزی بر محیط‌زیست دارد (مطابق با نتایج گریچینگ، ۲۰۱۱) و باید در جلسات مشترک راه‌حلی برای این مشکلات در نظر گرفته شود و پیگیری اعمال آن‌ها و نظارت بر آن‌ها در دستور کار دولت قرار گیرد.

مقایسات زوجی شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها در روش AHP

در ادامه به منظور بهره‌گیری از تکنیک سلسله مراتبی نرخ ناسازگاری هر جدول برای هر یک از پرسش‌نامه‌ها محاسبه و پرسش‌نامه‌هایی که نرخ ناسازگاری آن‌ها از ۰/۱ بیشتر بود، به فرد مربوطه برگشت داده شد تا در آن تجدیدنظر کند. پس از اینکه تمام پرسش‌نامه‌ها، از نرخ ناسازگاری قابل قبولی برخوردار شدند (نرخ ناسازگاری کمتر از ۰,۱)، میانگین هندسی برای هر پرسش‌نامه محاسبه گردید. در ادامه، به منظور دستیابی به وزن نهایی مؤلفه‌ها، با توجه به مراحل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، از نرم‌افزار اکسپرت چویس استفاده شده است. به دلیل حجم زیاد محاسبات، از آوردن محاسبات صرف‌نظر شده است. با توجه به وزن نسبی شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها، وزن نهایی زیرشاخص‌ها از ضرب آن‌ها در وزن نسبی (نرمال شده) شاخص مربوطه آن‌ها به دست آمده است. نوع تأثیر شاخص‌ها که نشان‌دهنده سود و هزینه در این تحقیق می‌باشد، در ستون جدول مشاهده می‌شود و همچنین می‌دانیم که کلیه شاخص‌ها کیفی می‌باشند که جهت سنجش آن‌ها در پرسش‌نامه از طیف لیکرت استفاده شده است.

جدول ۰۱. ارزشیابی شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها

شاخص	وزن شاخص	زیرشاخص	نوع تأثیر	وزن نسبی زیرشاخص	وزن نهایی زیرشاخص
امنیتی	۰/۸۶۸	[کاهش نفوذ تروریست‌ها (پ.ک.ک، داعش و ...)] در مناطق مرزی شده است	Sec +	۰/۰۷۳	۰/۰۶۳۳
		[ناامنی بیشتر و افزایش نفوذ از سایر مرزهای ایران گردیده است]	Sec -	۱	۰/۱۸۶۸
		[کاهش گرایش به قاچاق مواد مخدر، اسلحه و کالاهای غیرقانونی می‌شود]	Sec +	۰/۱۷۱	۰/۱۴۸۴
		[کاهش درگیری مرزبانان با مرزنشینان و افزایش همکاری مرزبانان دو کشور می‌گردد]	Sec +	۰/۲۵۵	۰/۲۲۱۳
سیاسی	۱	[افزایش نظارت و کنترل مبادی رسمی ورود و خروج کالا و مردم می‌گردد]	Sec -	۰/۲۵۶	۰/۲۲۲
		[کاهش دیدگاه تهدید محوری به مرزها، ثبات سیاسی و تقویت روابط دو جانبه و بین‌المللی در منطقه می‌گردد]	P +	۱	۱
		[کاهش اختلافات مرزی می‌شود]	P +	۰/۵۹۷	۰/۵۹۷
		[کاهش حساسیت‌های قومی و حفظ یکپارچگی ملی می‌شود]	P +	۰/۲۲۱	۰/۲۲۱
		[کاهش اعتماد به حکومت مرکزی می‌شود]	P -	۰/۲۲۱	۰/۲۲۱

	۰/۰۹۲	۰/۰۹۲	P -	[تغییر شکل توپوگرافی و تغییر مرز گردیده است]			
	۰/۰۴۵۲۶۱	۰/۱۴۱	Soc -	[تفکیک گرایش‌ها و جداسازی همبستگی‌های فرهنگی، قومی و مذهبی در مرز می‌شود]			
	۰/۳۲۱	۱	Soc -	[هدایت افراد به فضاهای ناشناخته و افزایش مرگ‌ومیر مرزی می‌شود]			
اجتماعی	۰/۱۱۹۰	۰/۳۷۱	Soc +	[تثبیت و افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و جلوگیری از مهاجرت می‌شود]	۰/۳۲۱		
	۰/۱۱۹۰	۰/۳۷۱	Soc -	[مانعی جهت بازگشت مجدد کارگران فصلی به کشور می‌گردد]			
	۰/۱۱۹۰	۰/۳۷۱	Soc -	[نارضایتی مرزنشینان شده است]			
	۰/۲۱۰۲	۰/۷۷	Eco -	[عدم توسعه اقتصادی مناطق مرزنشین شده و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری مرزنشینان امری الزامی است]			
	۰/۲۱۰۲	۰/۷۷	Eco -	[از بین رفتن صنعت گردشگری، کاهش میزان اشتغال و درآمدزایی و در نتیجه افزایش فقر و محرومیت می‌شود]			
اقتصادی	۰/۲۷۳	۱	Eco -	[کاهش دسترسی به کالاهای موردنیاز، بازارهای بین دو کشور و تضعیف روند تجارت قانونی می‌شود]	۰/۲۷۳		
	۰/۱۱۲۴	۰/۴۱۲	Eco -	[ضرورت اعمال سیاست‌های تشویقی مانند اعطای امتیازات ویژه، کاهش عوارض خروج مرزنشینان و متعادل‌سازی تعرفه‌های تجاری برای سرمایه‌گذاری در توسعه این مناطق می‌شود]			
	۰/۰۴۱۷۶	۰/۱۵۳	Eco -	[جلوگیری از خروج کالاهای داخلی و افزایش رونق بازارچه‌های مرزی شده که ضرورت اعمال تأسیس بازارچه‌های جدید مرزی و ارائه تسهیلات برای بهبود کارایی بازارچه‌های موجود در توسعه این مناطق امری الزامی است]			

در جدول شماره ۲ با توجه به محاسبات انجام‌شده، فاصله با ایده‌آل مثبت و منفی کل برای هر یک از زیرشاخص‌ها و همچنین مقدار ایده‌آل کل (شاخص نزدیکی نسبی برای هر گزینه) و در نهایت رتبه کسب‌شده هر زیرشاخص در شاخص مربوط به خودش نشان داده می‌شود.

جدول ۲. فاصله با ایده‌آل مثبت، منفی کل و مقدار ایده‌آل کل برای همه زیرشاخص‌ها

رتبه	مقدار ایده‌آل کل $\bar{C}_i^*$	فاصله با ایده‌آل منفی کل	فاصله با ایده‌آل مثبت کل	امینتی
دوم	۰/۶۴۰۷۳	۰/۲۶۳۷۲	۰/۱۴۷۸۷	[کاهش نفوذ تروریست‌ها (پ.ک.ک، داعش و ...) در مناطق مرزی شده است]
پنجم	۰/۱۴۳۰۰۹	۰/۰۶۶۲۹	۰/۳۹۷۲۷	[ناامنی بیشتر و افزایش نفوذ از سایر مرزهای ایران گردیده است]
چهارم	۰/۳۲۲۸۹	۰/۱۳۲۲۱	۰/۲۷۷۲۳	[کاهش گرایش به قاچاق مواد مخدر، اسلحه و کالاهای غیرقانونی می‌شود]
سوم	۰/۹۰۴۲۳	۰/۲۶۳۹۹	۰/۱۷۲۹۱	[کاهش درگیری مرزبانان با مرزنشینان و افزایش همکاری مرزبانان دو کشور می‌گردد]
اول	۰/۹۷۰۸۳	۰/۴۰۴۰۱	۰/۰۱۲۱۳	[افزایش نظارت و کنترل مبادی رسمی ورود و خروج کالا و مردم می‌گردد]
رتبه	مقدار ایده‌آل کل $\bar{C}_i^*$	فاصله با ایده‌آل منفی کل	فاصله با ایده‌آل مثبت کل	سیاسی
پنجم	۰/۰۹۵۲۹	۰/۰۴۲۱۴	۰/۴۰۱۰۵	[کاهش دیدگاه تهدید محوری به مرزها، ثبات سیاسی و تقویت روابط دو جانبه و بین‌المللی در منطقه می‌گردد]
سوم	۰/۶۷۲۲۳	۰/۲۷۹۳۰	۰/۱۳۶۲۶	[کاهش اختلافات مرزی می‌شود]
چهارم	۰/۳۱۰۲۹	۰/۱۳۰۶۸	۰/۲۹۰۴۷	[کاهش حساسیت‌های قومی و حفظ یکپارچگی ملی می‌شود]
اول	۱	۰/۴۱۲۰۲	۰	[کاهش اعتماد به حکومت مرکزی می‌شود]
دوم	۰/۷۰۳۸۳	۰/۳۰۰۶۱	۰/۱۲۶۴۷	[تغییر شکل توپوگرافی و تغییر مرز گردیده است]
رتبه	مقدار ایده‌آل کل $\bar{C}_i^*$	فاصله با ایده‌آل منفی کل	فاصله با ایده‌آل مثبت کل	اجتماعی

سوم	۰,۷۶۳۹۸۰۳۲۵۱	۰,۳۶۳۵۵۸۴۱۶	۰,۱۱۲۳۱۵۶۴	[تفکیک گرایش‌ها و جداسازی همبستگی‌های فرهنگی، قومی و مذهبی در مرز می‌شود]
پنجم	۰,۰۴۸۱۴۳۳۸۰۱	۰,۰۱۹۰۰۳۴۰۷	۰,۳۷۷۱۷۵۸۴۶	[هدایت افراد به فضاهای ناشناخته و افزایش مرگ‌ومیر مرزی می‌شود]
چهارم	۰,۷۳۱۷۹۶۹۸۹	۰,۲۸۱۵۱۰۹۲۷	۰,۱۰۳۱۷۲۱۰۵	[تثبیت و افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و جلوگیری از مهاجرت می‌شود]
اول	۱	۰,۳۸۰۵۱۲۱۸۷	۰	[مانعی جهت بازگشت مجدد کارگران فصلی به کشور می‌گردد]
دوم	۰,۸۰۶۹۵۳۷۱۳۸	۰,۳۶۴۱۱۶۷۹۷	۰,۰۸۷۱۰۷۰۹۷	[نارضایتی مرزنشینان شده است]
	رتبه	فاصله با ایده‌آل منفی کل	فاصله با ایده‌آل مثبت کل	اقتصادی
چهارم	۰/۷۰۵۳۷	۰/۳۵۵۵۰	۰/۱۴۸۴۸	[عدم توسعه اقتصادی مناطق مرزنشین شده و تقویت زیرساخت‌های اقتصادی، توسعه کشاورزی و دامپروری مرزنشینان امری الزامی است]
سوم	۰/۹۱۵۹۱	۰/۴۳۹۴۸	۰/۰۴۰۳۴	[از بین رفتن صنعت گردشگری، کاهش میزان اشتغال و درآمدزایی و در نتیجه افزایش فقر و محرومیت می‌شود]
پنجم	۰	۰	۰/۴۵۲۵۶	[کاهش دسترسی به کالاهای موردنیاز، بازارهای بین دو کشور و تضعیف روند تجارت قانونی می‌شود]
دوم	۰/۹۲۹۳۶	۰/۴۴۵۲۶	۰/۰۳۴۰۲۳	[ضرورت اعمال سیاست‌های تشویقی مانند اعطای امتیازات ویژه، کاهش عوارض خروج مرزنشینان و متعادل‌سازی تعرفه‌های تجاری برای سرمایه‌گذاری در توسعه این مناطق می‌شود]
اول	۰/۹۴۰۰۹۴	۰/۴۴۶۲۰	۰/۰۲۸۴۳	[جلوگیری از خروج کالاهای داخلی و افزایش رونق بازارچه‌های مرزی ...]
	رتبه	مقدار ایده‌آل کل C_1^*	فاصله با ایده‌آل مثبت کل	محیط‌زیست
چهارم	۰/۴۴۱۸۴	۰/۲۵۰۹۲	۰/۳۱۶۹	[از بین رفتن گونه‌های گیاهی منطقه می‌شود]
اول	۰/۶۴۹۰۶۶	۰/۳۷۱۷۲	۰/۲۰۰۹۸۲	[سد کردن راه مهاجرت حیوانات بخصوص جانوران در حال انقراض می‌شود]
پنجم	۰/۴۲۶۳۱	۰/۳۱۰۸	۰/۴۱۸۲۴	[افزایش بادی و خاکی منطقه می‌گردد]
دوم	۰/۶۴۵۲۷	۰/۶۳۷۶۳	۰/۳۵۰۵۲	[مانع از جریان طبیعی سیلاب و کاهش حق‌آبه ایران می‌شود]
سوم	۰/۴۷۱۹۹	۰/۳۴۲۴۵	۰/۳۸۳۲۵	[نرسیدن سیلاب‌ها به تالاب‌های موجود و در نتیجه نابودی این تالاب‌ها و اکوسیستم منطقه می‌گردد]

بحث

با عنایت به مطالب پیش‌گفته و برابر رتبه‌بندی در روش AHP، در شاخص امنیتی، رتبه اول را زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث افزایش نظارت و کنترل مبادی رسمی ورود و خروج کالا و مردم می‌گردد.» به دست آورده است و پایین‌ترین رتبه از آن زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث ناامنی بیشتر و افزایش نفوذ از سایر مرزهای ایران گردیده است.» می‌باشد. در شاخص سیاسی، رتبه اول مربوط به زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث کاهش اعتماد به حکومت مرکزی می‌شود.» است و همچنین زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث کاهش دیدگاه تهدید محوری به مرزها، ثبات سیاسی و تقویت روابط دو جانبه و بین‌المللی در منطقه می‌گردد.» کمترین رتبه را کسب کرده است. زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی مانعی جهت بازگشت مجدد کارگران فصلی به کشور می‌گردد.» نیز رتبه اول را در شاخص اجتماعی کسب کرده است و رتبه آخر مربوط به زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث هدایت افراد به فضاهای ناشناخته و افزایش مرگ‌ومیر مرزی می‌شود.» می‌باشد. همچنین در شاخص اقتصادی، زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث جلوگیری از خروج کالاهای داخلی و افزایش رونق بازارچه‌های مرزی شده که ضرورت اعمال تأسیس بازارچه‌های جدید مرزی و ارائه تسهیلات برای بهبود کارایی بازارچه‌های موجود در توسعه این مناطق امری الزامی است.» رتبه اول و زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث کاهش دسترسی به کالاهای موردنیاز، بازارهای بین دو کشور و تضعیف روند تجارت قانونی می‌شود.»

رتبه آخر را به دست آورده‌اند. در نهایت زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث سد کردن راه مهاجرت حیوانات بخصوص جانوران در حال انقراض می‌شود.» رتبه اول در شاخص زیست‌محیطی را کسب کرد و رتبه آخر از آن زیر شاخص «ساخت دیوار مرزی باعث فرسایش بادی و خاکی منطقه می‌گردد.» شد.

نتیجه‌گیری

امنیت مرزها بر سیستم‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و نظامی اثرگذار بوده و در صورت ناامنی مرزها، این عامل خود را در تمامی سطوح داخلی و خارجی از جمله فعالیت‌های مرزنشینان نشان خواهد داد. از طرفی یکی از ویژگی‌های بارز مناطق مرزی، دوری از مرکز کشور به معنای دوری از مراکز تصمیم‌گیری سیاسی، اداری، قضایی و اجرایی است. این مسئله جغرافیایی اثرات نامطلوبی از جمله محرومیت شدید، حاشیه‌ای شدن و توسعه‌نیافتگی را بر این مناطق داشته است. بر اساس تحقیقات انجام‌شده، توسعه و امنیت، تأثیرات متقابلی در مناطق مرزی بر هم دارند. دولت جمهوری اسلامی ایران با رویکردی مثبت اعتقاد دارد که احداث دیوار ترکیه در مرز بین دو کشور تا حدودی تأمین‌کننده امنیت و مانع تردهای غیرمجاز و کنترل قاچاق سوخت، کالا و مواد مخدر در منطقه و کشور می‌باشد؛ اما با نگاهی عمیق‌تر شاهد معضلات دیگری از جمله بر زندگی و فعالیت‌های مرزنشینان خواهیم بود. احداث دیوارهای مرزی بدون توجه به پیوستگی قومی و مذهبی، نیازهای اقتصادی، افت کشاورزی و کمبود منابع آبی، تغییر و تخریب محیط‌زیست و وابستگی مرزنشینان به مبادلات مرزی می‌تواند زمینه واگرایی، افزایش بیکاری و سرقت، عدم اعتماد به حکومت مرکزی و جذب هر چه بیشتر آن‌ها به گروه‌های سازمان‌یافته تروریستی، قاچاق مواد مخدر و اسلحه و ... را فراهم آورد که خود باعث نارضایتی روستاییان مرزنشین می‌گردد.

برابر اظهارات تکمیلی کارشناسان در این تحقیق یکی دیگر از اهداف ترکیه از ساخت دیوار مرزی، متقاعد نمودن کشورهای اروپایی به منظور عضویت در اتحادیه اروپا بوده و برای رسیدن به این هدف، جلوگیری از عبور غیرقانونی اتباع کشورهای مختلف از خاک ایران، مبارزه و سرکوب تروریست‌ها این کشور را به مقصود خود بیشتر نزدیک می‌نماید. قدرتمندی در منطقه سودایی است که حکمرانان ترکیه به‌مانند پیشینیان خود در سر می‌پروراندند. در این شرایط که ترکیه در صدد جلب رضایت کشورهای اروپایی و حتی آمریکا می‌باشد، حفظ ارتباط با کشور ترکیه و تحکیم روابط از مهم‌ترین گزینه‌ها برای ایران است؛ چرا که مهم‌ترین پل ارتباطی ایران با کشورهای اروپایی ترکیه است. در صورت مخالفت ایران با ساخت دیوار، این امر کمک به حمله‌های رسانه‌ای مبنی بر همکاری ایران با گروه‌های مخالف و تروریست‌ها می‌کند و در نهایت موجب سیاست ایران هراسی خواهد شد.

برای جمع‌آوری اطلاعات و بررسی دقیق‌تر موضوع با مطالعات اولیه و پانل خبرگان پرسش‌نامه‌ای با مؤلفه‌های شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد دیوارهای مرزی، علت ساخت دیوار انسداد مرزی ترکیه و نقش آن بر فعالیت‌های مرزنشینان طراحی و بکار گرفته شد. فعالیت‌های مرزنشینان در ۵ شاخص امنیتی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی دسته‌بندی و هر یک از شاخص‌ها توسط ۵ سؤال (گویه) موردسنجش قرار گرفت و شرکت‌کنندگان نظر خود را با انتخاب یکی از طیف‌های لیکرت بیان نمودند که نتایج و دست‌آوردهای این پژوهش به شرح زیر است:

- ساخت دیوار اثر منفی بر تثبیت و افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی و جلوگیری از مهاجرت دارد. میل به مهاجرت را می‌توان بازتاب وضعیت معیشتی نامطلوب روستاییان و تأثیر اقتصاد در پایداری جمعیت روستاها دانست.

- ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث تغییر شکل توپوگرافی و تغییر مرز می‌گردد و اسباب نارضایتی مرزنشینان را فراهم می‌آورد.
- ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث سد کردن راه مهاجرت حیوانات بخصوص جانوران در حال انقراض می‌شود. همچنین مانع از جریان طبیعی سیلاب و کاهش حقابه ایران شده و باعث نرسیدن سیلاب‌ها به تالاب‌های موجود و در نتیجه نابودی این تالاب‌ها و اکوسیستم منطقه می‌گردد.
- قاچاقچیان با بسته و تنگ شدن روزنه‌های نفوذی مرز، مجبور به رو آوردن به روش‌های جدیدی برای ورود و خروج کالا و انسان از مبادی رسمی می‌شوند.
- با اعمال سیاست‌های تشویقی مانند اعطای امتیازات ویژه، کاهش عوارض خروج مرزنشینان و متعادل‌سازی تعرفه‌های تجاری برای سرمایه‌گذاری در توسعه این مناطق، ساخت دیوار مرزی باعث جلوگیری از خروج کالاهای داخلی و افزایش رونق بازارچه‌های مرزی شده که ضرورت اعمال تأسیس بازارچه‌های جدید مرزی و ارائه تسهیلات برای بهبود کارایی بازارچه‌های موجود در توسعه این مناطق امری الزامی است. مناطق حساس مرزی مکان مناسبی برای تأسیس صنایع بزرگ و استراتژیک نیستند اما از طرفی مکان بسیار مناسبی برای توسعه صنایع کوچک و محلی و برگزاری نمایشگاه‌هایی برای ارائه و فروش آن‌ها است. این امر ضمن آن‌که به رونق اقتصاد کمک می‌کند، از طرف دیگر نیز باعث شکوفایی استعدادها و اشاعه فرهنگ می‌شود.
- ساخت دیوار مرزی ترکیه باعث کاهش حساسیت‌های قومی و حفظ یکپارچگی ملی نمی‌شود و همچنین تأثیری در کاهش اعتماد به حکومت مرکزی ندارد.

حامی مالی

این اثر حامی مالی ندارد.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش سهم برابر داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش به ما یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اخباری، محمد و نامی، محمدحسین. (۱۳۸۸). *جغرافیای مرز: با تأکید بر مرزهای ایران*. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۹۵.
- ایلکا، شهاب و دین‌پناه، غلامرضا. (۱۳۹۰). پهنه‌بندی سکونت‌گاه‌های مرزی کشور از طریق تکنیک رتبه‌بندی بر اساس تشابه به حل ایده آل. *مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، ۴(۳)، ۶۱-۹.

پورموسوی، سید موسی؛ میرزاده کوهشاهی، مهدی و رهنما قره‌خاننگلو، جهانبخش. (۱۳۸۷). سازمان‌دهی سیاسی فضا و نواحی فرهنگی و کارکردی در ایران. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۴(۱۳)، ۱۰۱-۸۷. doi: 10.22067/geo.v6i4.51480

جان پرور، محسن؛ صالح‌آبادی، ریحانه و حسینی، سیده سمیره. (۱۳۹۶). تبیین مخاطرات محیطی ناشی از احداث دیوارهای مرزی (مرزهای ایران در استان سیستان و بلوچستان). فصلنامه جغرافیا و مخاطرات محیطی، ۶(۴)، ۱۴۶-۱۲۱.

doi: 10.22067/geo.v6i4.51480

چوخابی زاده مقدم، محمدباقر و امینی قشلاقی، داوود. (۱۳۸۹). بسترهای ایجاد ناامنی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی از منظر جغرافیای نظامی امنیتی. فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۶(۱۹)، ۱۸۶-۲۰۱.

توسلی، باهره. (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات دیوارهای مرزی با تأکید بر دیوار انسداد مرزی ترکیه با ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی.

طیبنیا، سید هادی؛ محمدی، سعدی و منوچهری، سوران. (۱۳۹۵). تحلیلی بر تأثیر انسداد مرزها بر امنیت پایدار نواحی روستایی پیرامون (مطالعه موردی: روستاهای مرزی شهرستان مریوان). برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۰(۱)، ۹۷-۱۲۶.

قاسمی، محمد و صفی‌پور، محسن. (۱۳۹۲). بررسی اقدامات انسداد مرزی استان سیستان و بلوچستان بر امنیت استان از دیدگاه صاحب‌نظران. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۲(۴)، ۵۶-۳۴.

حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۹۲). جغرافیای سیاسی ایران. ویراست دوم. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۳۰۰.

حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۸۶). تأثیر خودگردانی کردهای شمال عراق بر کشورهای همسایه. تحقیقات جغرافیایی، ۶(۱۷)، ۱۴۸-۱۱۲.

رمضانی، مرتضی. (۱۳۹۷). قدمت و کارکرد دیوارهای مرزی در روابط بین‌المللی. اداره کل حقوقی بین‌المللی. وزارت امور خارجه ایران، ۲۱.

سارانی سماط، مریم. (۱۳۹۱). بررسی و تحلیل اثرات اقتصادی اجتماعی احداث دیوار مرزی ایران و افغانستان در نواحی روستایی مطالعه موردی روستاهای مرزی شهرستان هیرمند. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. گروه علوم انسانی. دانشکده ادبیات و علوم انسانی. دانشگاه پیام نور استان خراسان جنوبی، ۳۳.

نجف موسوی، میر؛ سادات کهکی، فاطمه و ویسیان، محمد. (۱۳۹۵). تبیین کارکرد مرز در تأمین امنیت استان آذربایجان غربی. فصلنامه علمی علوم و فنون مرزی، ۱۳۹۵، ۱۶(۱)، ۵۴-۳۴.

وبسایت مرکز آمار ایران. (۱۳۹۳). <https://www.amar.org.ir/default.aspx/1393>

وبسایت مرکز آمار ایران. (۱۳۹۷). <https://www.amar.org.ir/default.aspx/1397>

References

- Akbari, M., & Nami, M. H. (2006). *Border geography: with an emphasis on Iran's borders*. Tehran: Geographical Organization of the Armed Forces. [In Persian]
- Carter, D. B., & Poast, P. (2020). Barriers to Trade: How Border Walls Affect Trade Relations. *International Organization*, 74(1), 165–185. doi:10.1017/S0020818319000353
- Carter, D. B., & Poast, P. (2020). Barriers to Trade: How Border Walls Affect Trade Relations. *International Organization*, 74(1), 165–185. doi:10.1017/S0020818319000353 [In Persian]
- Chokhachizade Moghadam, M. B., & Amini Qashlaghi, D. (2010). The foundations of creating insecurity in the border areas of West Azarbaijan province from the point of view of military and security geography. *International Quarterly of Geopolitics*, 6(19), 186-210. doi: 10.1001.1.17354331.1389.6.19.6.6 [In Persian]
- Gavrillis, G. (2009). *The Dynamics of Interstate Boundaries*. New York: Cambridge University Press. doi: 10.1002/j.1538-165X.2009.tb01903.x
- Ghasemi, M., & Safipour, M. (2012). Investigating the border blockade measures of Sistan and Baluchistan province on the security of the province from the point of view of experts. *Police geography research paper*, 2012(4), 34-56. doi: 10.22067/geo.v6i4.51480. [In Persian]

- Gravelle, T. B. (2018). Politics, time, space, and attitudes toward US–Mexico border security. *Political Geography*, 65(1), 107–116. doi:org/10.1016/j.polgeo.2018.05.012
- Hafez Nia, M. R. (2010). The impact of self-government of northern Iraqi Kurds on neighboring countries. *Geographical Research*, 6(17), 112-148. [In Persian]
- Hafez Nia, M. R. (2012). *Political geography of Iran. Second edition*. Tehran: Humanities Research and Development Center, Humanities Research and Development Center. [In Persian]
- Ilka, Sh., & Din Panah, G. R. (2011). Zoning of border settlements in the country through ranking technique based on similarity to ideal solution, *Journal of Agricultural Extension and Education Research*, 4(3), 39-61. [In Persian]
- Jan Paror, M., Saleh Abadi, R., & Hosseini, S. S. (2016). Explanation of environmental risks caused by the construction of border walls (borders of Iran in Sistan and Baluchistan province). *Geography and Environmental Risks Quarterly*, 6(4), 121-146. doi: 10.22067/geo.v6i4.51480 [In Persian]
- Jones, R. (2016), Borders and Walls: Do Barriers Deter Unauthorized Migration?, Migration Information Source. *The Online Journal of the Migration Policy Institute*.
- Konrad, V. A., & Nicol, H. N. (2008). *Beyond walls: Re-inventing the Canada-United States borderlands*. Border regions series. Aldershot: Ashgate. doi:10.1111/j.1467-9787.2008.00709_14.x
- Meeuwen, M. V. (2017). *Walled Friends?! The Peculiar Coexistence of NAFTA and the U.S.-Mexico Wall*. (Master's thesis). Leiden University. International Relations. Faculty of Humanities. The Netherlands.
- Mousavi, M. N., Kohki, F., & Waysian, M. (2015). Explaining the function of the border in ensuring the security of West Azarbaijan province. *Quarterly of Frontier Sciences and Techniques*, 2015(16), 35-54. [In Persian]
- Olejárová, B. (2018). The Great Wall of Turkey: From “The Open-Door Policy” to Building Fortress? *Pogranicze. Polish Borderlands Studies*, 6(2), 117-133. doi: org/10.25167/ppbs55
- Pormusavi, S. M., Mirzadeh Kohshahi, M., & Rahnama Qaraxhanbeglu, J. (1387). Political organization of space and cultural and functional areas in Iran. *Geopolitics Quarterly*, 4(13), 75-101. dor: 20.1001.1.17354331.1387.4.13.4.8 [In Persian]
- Ramezani, M. (2017). *The history and function of border walls in international relations*. General Directorate of International Law. Iranian foreign ministry, 21. [In Persian]
- Sarani Samat, M. (2011). *Investigating and analyzing the socio-economic effects of the construction of the Iran-Afghanistan border wall in the rural areas, a case study of the border villages of Hirmand city*. Master's thesis. Humanities. Faculty of Literature and Humanities. Payam Noor University of South Khorasan Province, 32. [In Persian]
- Tavasli, B. (2019) *Evaluation of the effects of border walls with an emphasis on the blocking wall between Turkey and Iran*. Master's thesis, Central Tehran, 75-105. [In Persian]
- Tayyabnia, S. H., Mohammadi, S., & Manochehri, S. (2015). An analysis on the effect of blocking the borders on the stable security of surrounding rural areas (case study: border villages of Marivan city). *Planning and preparation of space*, 20(1), 97-126. [In Persian]
- Van Houtum, H. (1998). *The development of cross-border economic relations: A theoretical and empirical study of the influence of the state border on the development of crossborder economic relations between firms in border regions of the Netherlands and Belgium*. Zugl.: Tilburg, Katholieke Univ. Brabant, Diss., 1998. CentER dissertation: Vol. 40. Tilburg.